

**สรุปความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิต่อการนำเสนอผลการศึกษา
เปิดเส้นทางสู่ความเข้าใจในทัศนคติของชาวดิจิทัล
รศ.ดร.จุลณี เทียนไทย และคณะ**

1. What คือ วิจัยนี้ต้องการตอบอะไร?

งานวิจัยนี้มีเป้าหมายหลักในการสร้างความเข้าใจในคุณลักษณะ พฤติกรรม และทัศนคติของชาวดิจิทัลไทย โดยผลผลิตของโครงการนี้มุ่งสู่การเกิดชุดความรู้ การเผยแพร่ในเชิงบวกผ่านรายงานวิจัยและบทความในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนให้เกิดกระแสการรับรู้ถึงทัศนคติในการสร้างความเข้าใจในระหว่างคนต่างรุ่น ต่างพื้นที่ และต่างวัฒนธรรมในสังคมไทย

จากข้อสังเกตของผู้ทรงคุณวุฒิต่อวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ข้อหนึ่ง คือ “เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาเทคโนโลยี” ซึ่งมองในลักษณะของความเป็นสาเหตุ (Causation) โดยเฉพาะในกรณีที่เห็นว่า “คนเป็นผลผลิตของยุคสมัย” และมีแนวโน้มว่างานวิจัยชิ้นนี้จะพยายามสรุปว่า “Technology” จะเป็นปัจจัยหนึ่งในการขับเคลื่อนยุคสมัยของสังคมนั้น แต่ยังมีหลายปัจจัยที่เป็นตัวขับเคลื่อนที่มีผลต่อลักษณะของคนแต่ละยุคสมัยจึงเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยควรตระหนักและควรให้ความกระจ่าง

สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ไม่ได้ละเอียดในประเด็นข้างต้น ดังจะเห็นได้ในการทบทวนวรรณกรรมที่ชี้ชัดว่าเทคโนโลยีเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการสร้างคุณลักษณะของคน และยังสัมพันธ์กับปัจจัยอื่น ๆ แต่การศึกษานี้ไม่ได้มองว่าคนเป็นผลจากเทคโนโลยีตามลักษณะความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล (Causation) เพียงเท่านั้น แต่ต้องการให้งานวิจัยนี้เป็น “กระบอกเสียง” ของคนกลุ่มนี้ในมุมมองของพวกเขาที่มีทัศนคติต่อเรื่องอัตลักษณ์รุ่น คุณธรรม วิถีชีวิตและพฤติกรรมที่เป็นอยู่ของคนรุ่นเขาเองผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก

ทั้งนี้ การศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาเทคโนโลยี ของงานวิจัยนี้ มีนัยยะของความเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากเทคโนโลยีเป็นตัวขับเคลื่อน แต่งานวิจัยนี้ไม่มีเป้าหมายที่จะสรุปว่า เทคโนโลยีคือสิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในยุคสมัย และทำให้คนในยุคหลังมีคุณลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปในลักษณะความสัมพันธ์แบบความเป็นสาเหตุได้ เพราะในขณะที่คนเป็นผลผลิตของยุคสมัยที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีนั้น เทคโนโลยีก็เป็นผลผลิตของคนในยุคสมัยนั้น ๆ เช่นกัน อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมยังเป็นผลมาจาก key drivers ในด้านอื่น ๆ ด้วย วัตถุประสงค์ในข้อนี้ จึงมีเป้าหมายเพื่ออธิบายเชื่อมโยงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมกับการพัฒนาเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นควบคู่กันไปในช่วงชีวิตของประชากรในแต่ละกลุ่มรุ่นวัย เพื่อให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีถือเป็น ‘ส่วนหนึ่ง’ ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมด้วย และเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยประกอบสร้างอัตลักษณ์ของประชากรดิจิทัลในแต่ละรุ่น

ให้มีความแตกต่างกัน ดังนั้น เพื่อให้มีความชัดเจนในประเด็นดังกล่าวมากขึ้น ทีมผู้วิจัยจึงเห็นว่า ควรจะอธิบายประเด็นนี้ให้ชัดเจนว่าเป้าหมายงานวิจัยครั้งนี้ต้องการตอบคำถามอะไร ตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้ตั้งข้อสังเกตและแนะนำไว้

นอกจากนั้น ตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้ตั้งข้อสังเกตและแนะนำว่า อาจหาตัวแปรเทียบเช่น gen y กับ gen z เปรียบเทียบกับ gen x อาจเห็นบทบาทเทคโนโลยีที่เป็นตัว drive หลัก หรือจะเปรียบเทียบ gen เดียวกัน กลุ่มที่ 1 ใช้เทคโนโลยี แต่กลุ่มที่ 2 ไม่ใช้เทคโนโลยีนั้น ซึ่งอาจทำได้จะยาก ดังนั้นจึงอาจดูความเข้มข้น (Intensity) ของการใช้เทคโนโลยีแทน ซึ่งในแบบสอบถามมีข้อความนี้อยู่แล้ว ทีมผู้วิจัยขอชี้แจงว่า การศึกษารุ่นนี้ใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ จึงมิได้มีเป้าหมายที่จะสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามสัมภาษณ์มาสร้างข้อสรุปเชิงเปรียบเทียบความแตกต่างของการใช้เทคโนโลยีของชาวดิจิทัลในแต่ละรุ่นได้ เนื่องจากเครื่องมือชุดนี้ได้ถูกออกแบบมาใช้เก็บข้อมูลเบื้องต้นเพื่ออธิบายภูมิหลังประชากรดิจิทัลที่เป็นกลุ่มตัวอย่างและเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการศึกษาในประเด็นที่จะเจาะลึกต่อไปเป็นหลัก ดังนั้นจึงไม่ได้มีเป้าหมายที่มุ่งเน้นการอ้างอิงไปสู่กลุ่มประชากรในภาพรวม (Generalization) หรือเป็นการค้นหาตัวแทนเพื่อสะท้อนภาพรวมของประชากรดิจิทัลโดยทั่วไปได้ แต่มุ่งให้ข้อมูลเจาะลึกในประเด็นวัตถุประสงค์การวิจัยเชิงคุณภาพที่สามารถบรรยายและยกตัวอย่างจากทัศนะของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยครั้งนี้ การดำเนินการวิจัยโครงการนี้จึงไม่ได้ออกแบบมาเพื่อเป็นการวิจัยเชิงปริมาณที่กำหนดขนาดตัวอย่างตามความน่าจะเป็นในทางสถิติเพื่อนำไปอธิบายกลุ่มประชากรในภาพรวม อย่างไรก็ตาม หากต้องการศึกษาเปรียบเทียบในประเด็นดังกล่าวให้มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ จำเป็นต้องออกแบบเครื่องมือและกำหนดขนาดตัวอย่างให้สามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบในทางสถิติ เพื่อให้สามารถนำไปใช้กับการอธิบายภาพรวมของประชากรดิจิทัลได้

2. How ควรเห็นเรื่อง Methodology

จากเป้าหมายสำคัญของงานวิจัยนี้ที่มุ่งเน้น “การทำความเข้าใจ” คุณลักษณะของชาวดิจิทัลไทย ด้วยกระบวนการค้นคว้าทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา งานวิจัยนี้จึงเลือกใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก (Qualitative Research Methodology) โดยใช้แนวทางการวิจัยทางด้านมานุษยวิทยาประยุกต์ (Applied Anthropology) ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้ข้อมูลที่แตกต่างไปตามลักษณะของผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกันตามช่วงวัย ลำดับของความลึกซึ้งของข้อมูล โดยจุดเด่นของการศึกษาประการหนึ่งคือ การใช้หลายเทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) เทคนิคการสำรวจข้อมูลด้วยแบบสอบถามสัมภาษณ์ (Survey Interview Questionnaire) 2) เทคนิคการรวบรวมคำศัพท์ (Free Listing) 3) เทคนิคการวาดภาพเชิงพรรณนา (Pictorial Ethnography) 4) เทคนิคการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ประเภทการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และ 5) เทคนิคการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) สาเหตุที่โครงการวิจัยครั้งนี้ได้เลือกใช้หลากหลายเทคนิควิจัยก็เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

ของข้อมูล (Triangulation) ซึ่งจะทำให้ข้อมูลมีความครบถ้วน (Completeness) ถูกต้องเที่ยงตรง (Validity) และน่าเชื่อถือ (Reliability) มากที่สุด

ทั้งนี้ จากข้อสังเกตของผู้ทรงคุณวุฒิในประเด็นการเลือกใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกันจะนำมาสู่การได้คำตอบที่แตกต่างกัน ซึ่งในประเด็นนี้ ทีมนักวิจัยเองมิได้ละเลยความสำคัญต่อประเด็นดังกล่าว โดยในกระบวนการวิจัยได้มีการตรวจสอบข้อมูลแบบรอบด้านอย่างสม่ำเสมอตามหลักการ Triangulation อาทิ การทบทวนคำตอบ การเชื่อมโยงเปรียบเทียบคำตอบจากผู้ให้ข้อมูลในหลายเทคนิควิธี รวมถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้ให้ข้อมูลด้วย

อย่างไรก็ตาม ในหลายกรณีของการศึกษาทางด้านมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาพบว่า การอธิบายข้อมูลที่ได้จากการวิจัยอาจมีข้อมูลบางประการที่ได้จากเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกัน และส่งผลให้ข้อมูลที่ได้แตกต่างกันนั้น ถือเป็นเรื่องปกติ เพราะในปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมล้วนมีความสลับซับซ้อนมากกว่าจะอธิบายหรือตอบด้วยองค์ความรู้ชุดใดชุดหนึ่ง การได้ข้อมูลที่แตกต่าง ไม่สอดคล้อง หรือขัดแย้งกัน ถือว่าเป็นการเปิดพื้นที่ของชุดความรู้ใหม่อันแสดงถึงมิติที่ซับซ้อนของคุณลักษณะ ความคิด และพฤติกรรมของผู้คนได้เป็นอย่างดี ซึ่งอาจไม่ได้มีข้อสรุปหรือคำตอบเดี่ยวเท่านั้น

ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิประการหนึ่งที่น่าสนใจ และทางทีมวิจัยจะปรับเพิ่มเติมคือ การพยายามเชื่อมโยงเปรียบเทียบกับข้อมูลของต่างประเทศ ซึ่งจะทำให้เห็นภาพบริบทของประเทศไทยกับต่างชาติได้ชัดเจนมากขึ้น แม้ว่าจะสามารถนำข้อมูลเชิงคุณภาพมาทำการวิเคราะห์ในเชิงสถิติขั้นพื้นฐานได้บ้างในบางส่วน แต่ไม่สามารถนำไปอ้างอิงกลุ่มประชากรหรือการนำไปใช้ข้อมูลทุติยภูมิสำหรับผู้ที่ต้องการวิเคราะห์ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research Methodology) ได้ ดังนั้นสำหรับงานวิจัยนี้อาจมีการวิเคราะห์เพิ่มเติมในรูปแบบของข้อมูลเชิงปริมาณ คือ การเชื่อมโยงผลการวิจัยกับข้อมูลเชิงปริมาณที่เป็นข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) แหล่งอื่นที่ตรงกับประเด็นงานวิจัยนี้ เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ในการวิเคราะห์และอธิบายผลการวิจัยมากยิ่งขึ้น

3. Why ควรทำให้กระจ่างตั้งแต่ต้น

- จากการทบทวนวรรณคดีปริทัศน์มีอะไรบางอย่างที่ไม่เห็นในไทย

จากการทบทวนวรรณคดีปริทัศน์ที่รวบรวมมาจากเอกสารทางวิชาการสามารถระบุกลุ่มแนวคิดที่บ่งบอกถึงคุณลักษณะและพฤติกรรมของชาวจีนที่ลี้ลับตะวันตกที่มีอยู่ร่วมกัน (Characteristics and Behaviors) อาทิ การเกิดมาพร้อมกับการใช้เทคโนโลยีอัจฉริยะ (Equipped with Smart) ต้องการความรวดเร็ว/ไม่ชอบการรออะไรนาน (a need for speed) ดัดมือถือ (Thumb Generation) มีความตื่นตัวต่อข่าวสาร (Information

Alertness) และการมีโลกส่วนตัว/พื้นที่ส่วนตัว (create their own private world) เป็นต้น¹

ในระยะการดำเนินการวิจัย 4 เดือนแรก เมื่อเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์และการสัมภาษณ์เจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลชาวดิจิทัลไทย พบว่า คุณลักษณะและพฤติกรรมที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลชาวดิจิทัลไทยมองว่ามีอยู่น้อยต่างจากที่ได้ทำวรรณคดีปริทัศน์ เช่น การที่คนใช้เครื่องมือในการคิดคำนวณแทนแล้วทำให้ตนเองรู้สึกฉลาดน้อยลง (Stupidification) การสร้างความร่วมมือและการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม (Collaboration) ซึ่งมักเกิดขึ้นเมื่อมีวิกฤติทางสังคม และคุณลักษณะและพฤติกรรมที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลชาวดิจิทัลไทยมองว่าไม่มีเลย ได้แก่ การมีข้อกังขาหรือมีความสงสัยเกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ รวมถึงหวาดระแวงถึงผลข้างเคียงของการใช้นวัตกรรมใหม่ ๆ (Skeptical) เป็นต้น

- อะไรที่เห็นในไทย แต่ไม่มีในวรรณคดีปริทัศน์

จากการเก็บข้อมูลเบื้องต้นจากเทคนิคการสัมภาษณ์ มีตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ชาวดิจิทัลไทยที่แต่ละรุ่นมองว่าแตกต่างจากแนวคิดที่ปรากฏใน วรรณกรรมปริทัศน์ประเทศตะวันตกของโครงการวิจัยนี้ สามารถแยกออกเป็น 3 ประเภท อันได้แก่

ประเภทที่ 1 เมื่ออยู่ในยุคดิจิทัลนั้น คุณลักษณะและพฤติกรรมจากพื้นฐานของคนไทย อาทิ การปรับตัวเก่ง การเอาตัวรอด การใช้ชีวิตสบาย ๆ การรักสบาย ชอบความบันเทิง เปิดกว้างกับทุกสิ่ง สามารถสะท้อนให้เห็นได้จากชาวดิจิทัลไทยที่เลือกใช้เทคโนโลยีเพื่อสอดคล้องกับคุณลักษณะและพฤติกรรมข้างต้น นอกจากนี้ยังมองได้ว่าการให้คุณค่ากับเทคโนโลยีในแต่ละสังคมนั้นมีความแตกต่างกันไปอีกด้วย

¹ ตัวอย่างของวรรณคดีปริทัศน์บางส่วน มาจาก

Chris Jones and Binhui Shao, *The Net Generation and Digital Natives: Implications for Higher Education* (Higher Education Academy, York, 2011).

Danah Boyd, *It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens* (New Haven: Yale University Press, 2015).

David Buckingham and Rebekah Willett, *Digital Generations: Children, Young People, and New Media* (London: Routledge, 2010).

Don Tapscott, *Growing Up Digital: The Rise of the Net Generation* (New York: McGraw-Hill, 2000).

Don Tapscott, *Growing Up Digital: How the Net Generation is Changing Your World* (New York: McGraw-Hill 2009).

Katharine E. Davis, *Young People's Digital Lives: The Impact of Interpersonal Relationships and Digital Media Use on Adolescents Sense of Identity*, 2011.

Vasja Roblek et al., "Smart Technologies as Social Innovation and Complex Social Issues of the Z Generation," *Kybernetes* 48, no. 1 (2019): pp. 91-107, <https://doi.org/10.1108/k-09-2017-0356>.

ประเภทที่ 2 ทศนคติและความสนใจที่เกิดขึ้นมาในแต่ละรุ่นวัยนั้นมีความแตกต่างกัน ปรากฏตามลักษณะเด่นของแต่ละรุ่นวัยที่มีบริบทการเติบโตที่แตกต่างกัน เช่น วัย 13-15 ปี มีลักษณะเด่นคือ 'ช่างจินตนาการ' วัย 19-23 ปี สนใจและตื่นตัวเรื่องการเมือง ในขณะที่วัย 30-38 ปี เลือกลักษณะเด่นของตนเองคือ 'ซ้าแต่ซัวร์' เป็นต้น

ประเภทที่ 3 ข้อมูลที่เป็นสากล (Universal) แต่สะท้อนมุมมองจากคนใน (Emic Perspective)

ตัวอย่างที่ผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยที่เป็นกลุ่มชาติไทยได้ให้ข้อมูล และอาจจะย้อนได้ว่าเป็นสิ่งที่ทุก ๆ สังคมวัฒนธรรมนั้นมีและเป็นสากล ดังเช่น 'ความใจร้อน' นั้น ทางที่วิจัยตระหนักถึงจุดนี้และที่นำเสนอไปเป็นเพราะเห็นว่าเป็นคำตอบที่มีมิติทั้งที่เป็นสากลของความเป็นวัยรุ่น อาจเกิดขึ้นได้ไม่เฉพาะในสังคมไทย ซึ่งสอดคล้องกับที่ท่านผู้ทรงคุณวุฒิได้ตั้งคำถามไว้ แต่ก็ยังมีมิติมุมมองของคนใน (Emic Perspective) ของกลุ่มวัฒนธรรมย่อยที่เป็นชาติไทยรุ่นใหม่ไทยรุ่นนั้น ๆ ที่มองว่าวัยรุ่นตนเองมีลักษณะที่ใจร้อนมากขึ้นเมื่อเทียบกับคนรุ่นอื่นในสังคมไทย ในมิติหลังนี้เอง เป็นจุดที่ที่วิจัยสนใจที่จะสัมภาษณ์กลุ่มประชากรรุ่นวัยนั้นเพิ่มเติมว่า เหตุใดเขาจึงมีทัศนคติว่าวัยรุ่นเขาเป็นเช่นนี้และอาจทำความเข้าใจจากมุมมองของชาติไทยรุ่นนั้น ๆ ว่า การมีปฏิสัมพันธ์กับเทคโนโลยีที่อำนวยความสะดวกได้อย่างเร็วทันใจนั้น มีผลต่อการทำให้คนรุ่นวัยดังกล่าวมองว่าควรได้รับการตอบสนองในชีวิตประจำวันอย่างรวดเร็วทันใจด้วยหรือไม่ ในการนี้จึงนำมาซึ่งความรู้สึกว่าวัยรุ่นพวกเขาเป็นวัยที่ 'ใจร้อนและมีความอดทนที่ต่ำลง' ดังที่ที่วิจัยได้นำเสนอข้อมูลไปนั่นเอง

4. So what คือ เอาไปใช้ต่ออย่างไร?

ในประเด็นที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความคิดเห็นว่าโครงการไม่ควรยึดติดคุณธรรมทั้ง 5 ข้อตามชุดความเชื่อของรัฐบาล ที่วิจัยขอให้ข้อมูลว่าหลักคุณธรรมทั้ง 5 ข้อเป็น KPI หนึ่งในของแผนงานบูรณาการยุทธศาสตร์เป้าหมาย (Spearhead) ด้านสังคม คนไทย 4.0 จึงได้น้อมรับมาเป็นส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อความสอดคล้องกัน ที่วิจัยจึงได้สร้างคำถามในแต่ละเทคนิคการวิจัยเพื่อสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มผู้มีส่วนร่วมในโครงการมีทัศนคติต่อคุณธรรมทั้ง 5 ข้อที่รัฐบาลได้รณรงค์และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างไร ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเข้าใจมุมมองของเยาวชนคนรุ่นใหม่ อีกทั้งงานวิจัยนี้ยังศึกษาถึงชุดคุณธรรมตัวอื่นที่เยาวชนคิดว่าจำเป็นที่นอกเหนือจากคุณธรรมทั้ง 5 ข้อ รวมไปถึงการเปิดมุมมองการตีความคุณธรรมทั้ง 5 ข้อของเยาวชนที่แตกต่างจากชุดความรู้ของคนรุ่นก่อนหรือแนวคิดของรัฐบาล จึงเป็นการเปิดพื้นที่มุมมองเรื่องคุณธรรมในสังคมไทยที่มีความหลากหลาย เชื่อมโยงกับความเชื่อของเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่จะสร้างความเข้าใจและลดช่องว่างระหว่างวัยได้ ในส่วนประเด็นลักษณะการเรียนรู้ที่ดีที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนะว่าควรมีการ engage กับ user และประเด็นเรื่องการออกแบบเชิงนโยบายสิ่งแวดล้อมที่ดีนั้น ที่วิจัยขอน้อมรับเป็นหนึ่งในประเด็นที่น่าสนใจที่อาจนำไปพัฒนาในการวิจัยปีที่ 2 ต่อไป